

REFLEKSIJE

MISLI O SODOBNI POEZIJI*

POEZIJA IN ČAS

Vsaka umetnost pomeni stopnjevanje življenja, in sicer tako, da tisti, ki uživa umetnost, živi novo življenje v umetniku, umetnik sam pa živi novo življenje v njem. To je eno izmed poglavitnih — zame najpoglavitejše — opravičilo umetnosti, in torej tudi poezije. Poezija kot posebna vrsta umetnosti ima posebna sredstva, s katerimi umetnik ustvarja novo življenje in ki omogočajo umetniški užitek. Poet dela z besedami — simboli, s sklenjenimi svetovi teh simbolov in z ritmom in muziko njihovih glasovnih podob. Bolj ko so poetovi simboli globoko zakoreninjeni, bolj odkrivalsko ko so združeni v še neodkrite celote, in bolj skladno ko so uliti v posodo glasu, ki jih predstavljajo besede, večji je zanj in za druge pomen njegovega ustvarjanja in večja je stopnjujoča moč njegove poezije.

Navsezadnje imajo vse stvari na svetu svoje vzroke in spremljevalne okoliščine in ima jih tudi izbira poetičnih simbolov in poetičnega stila v danem kraju in času. Sam na sebi problem učinkovanja umetnosti ni sociološko zgodovinski, ampak splošno človeški problem, vendar izkušnje kažejo, da v resnici obstoji vzročna zveza med krajem, časom in umetnostjo. Ker namreč živi umetnik zmeraj samo v določenem času in določeni okolici, je njegovo življenje v tem času in v tej okolici edina stvarna podlaga, na kateri lahko sezida svoj svet, edina stopnja, s katero se lahko vzdigne v tisto drugo življenje, ki mu pravimo umetnost. Če to premislimo do kraja, sploh v načelu ne more biti umetnosti, ki ne bi rasla iz vsakokratne zunanje in notranje življenjske resničnosti, in ne moremo trditi za nobeno delo, ki učinkuje ali je zmožno učinkovati kot umetnost, da ni zraslo iz svojega časa in kraja. Saj tega ne moremo trditi — v širokem pomenu besede — celo za dozdevne umetniške izdelke, ki ne zaslužijo imena umetnosti.

Če si torej danes postavljamo vprašanje, ali je poezija našega časa res poezija tega časa in kakšna bi morala biti, nima pomena meriti njeno sodobnost in s tem v zvezi njeno življenjsko moč z zunanjimi, goljufivimi znamenji: iz sedanjega časa in naših razmer gotovo izvira in zato ji sodobnosti ne moremo odrekati; vprašanje je le, če je poezija in kdaj je poezija. Ali je vse tisto, kar terja zase — in čemur smo na splošno vajeni pridevati — ta naslov, res umetnost, res stopnjevanje našega življenja z novim, od umetnika ustvarjenim življenjem, ali je sama gola, šolska konvencionalna forma, nekakšna družabna igra, pri kateri se je pač treba držati rimanih kitic ali nič manj formalnih, tiskarskih presekov prostega verza? Edino v tem in v ničemer drugem je vprašanje in nanj ne moremo odgovoriti

* Literarno uredništvo Radia Ljubljana je v svojih oddajah dne 3. in 17. marca s sodelovanjem nekaterih naših pesnikov izvedlo anketo o problemih sodobne poezije. Ker gre za zanimiv prispevek k razmišljanju o sodobnem pesniškem ustvarjanju, ga — v deloma izpopolnjeni obliki — dajemo s tem na razpolago tudi našim bralcem. — Op. ured.

samo z merili sociološke analize in abstraktne estetike, ampak z vso svojo zavestjo in čutenjem, ker končno spoznavanje in doživljanje umetnosti sega v najbolj skrite plasti človeške notranjosti. Če nas dosti današnjega pisanja v kiticah in prostih verzih pusti hladne, brez pretresa in zavzetosti — in najbrž to ni samo občutek posameznikov — je hkrati s tem dan tudi odgovor na vprašanje globlje zveze takšnega pisanja s časom. Naši najbolj razširjeni poetični simboli in stil so sodobni v tistem pomenu besede, da jih pišejo naši sodobniki. Zdi se mi, da je to premalo, in da si lahko pri vsi obzirnosti želimo več kolumbovskega, kopernikijanskega duha za odkrivanje širokih, še ne odkritih svetov v naših srcih in več iskanja čistih in novih, nekonvencionalnih oblik in besed, ki so že dolgo tukaj in čakajo, da se poezija v njih vtelesi.

Božo Vodusek

BESEDA O TRADICIONALIZMU IN MODERNIZMU V SODOBNI LIRIKI

Kadar govorimo o sodobni liriki, pa naj si bo modernistična ali tradicionalistična, so naša mnenja vselej zelo deljena; nihče pa ne more mimo dejstva, da poezija že zlepa, ali morda še nikoli, ni bila tako izolirana od čitajočega občinstva, kakor je danes. To so ugotovili z dokajšnjo mero kritičnosti tudi tisti predstavniki sodobne lirike, ki so se pred leti sestali na enem izmed redkih pesniških kongresov nekje v Italiji. Morda poreče kdo prizadetih: Kaj nam to mari? Navsezadnje je lirika izraz najsubtilnejših dogajanj v človeški psihi in je zato že po svoji naravi namenjena predvsem duhovni eliti. To je res, vendar le do neke mere. Kdo mi jamči, da so tisti redki ljudje, ki še bero in kupujejo razne pesniške zbirke z nenavadnimi naslovi brez ločil in velikih začetnic, polne nerazumljivih metafor, kakor da si jih pobral iz dnevnika kakšnega psihiatra, res duhovna elita in da niso le čudaki, podobni drugim zbiralcem raznih posebnosti? V tem pogledu bi rajši pritegnil tistim, ki trdijo, da je sodobna lirika izolirana zato, ker je postal njen jezik navzlic svojemu intelektualizmu že tako alogičen in iracionalen, da je nehal biti, kar naj jezik, tudi pesniško, bo, namreč posrednik med menoj, ki svojo misel izražam, in teboj, ki jo sprejemaš. Trditev, da so v človeku, zlasti sodobnem, tako zamotani in protislovni duševni procesi, da jih je skoraj nemogoče izraziti z besedo, ki bi bila umljiva vsem, do neke mere drži, prav tako drži, da pesnika ravno takšni procesi najbolj vznemirjajo in zanimajo; vendar, sprašujem se, ali ni moč pesnika ravno v tem, da zna tudi najbolj komplicirana doživetja izraziti z najbolj preprosto besedo, ali jo vsaj skuša najti? S sodobno liriko je, ne morem se ubraniti tega vtisa, ravno narobe: rekel bi, da skuša tudi najbolj preprosta doživetja izraziti na najbolj zapleten način. Zakaj? Nemara zato ker bi rada skalila vodo, da bi se zdela globoka, kakor bi rekel Nietzsche?

In vendar ne bi rad, da bi kdo v teh mojih besedah videl napad na moderno liriko. Nasprotno, z vsem srcem sem za moderno liriko, ki naj v pesniškem jeziku dvajsetega stoletja govori o najbolj pretresljivih, intimnih in visokih doživetjih človeka dvajsetega stoletja; dvomim pa, če je kateri koli izmed raznih izmov, ki jih poznamo od fin-de-siècla sèm, ta pesniški jezik že našel in ustvaril. Če bi ga bil, bi sodobna poezija ne tičala v začaranem krogu, kot tiči. Pa tudi izolirana ne bi bila — ravno tako ne, kakor

ni sodobni roman. In drama. In kdo jima more očitati, da sta manj» moderna« kakor »najmodernejša« lirika?

Kje je torej izhod? Tradicionalisti menijo, da v naslonitvi na pesniško tradicijo. Vendar to bi bil izhod v preteklost, ne pa izhod v bodočnost. Povsem razumljivo je, da je duhovna atmosfera dvajsetega stoletja, stoletja fantastičnih znanstvenih zmag in moralnih katastrof, novih Kolumbov, ki se pripravljajo na osvojitve vsemirskih prostorov in novih inkvizitorjev, ki imajo na razpolago za zatiranje človeškega duha takšna sredstva, kakršnih še nikoli niso imeli, stoletja najvišjih upov in najglobljega obupa nad usodo človeka in njegovega rodu, stoletja, ki s tako blazno naglico spreminja obličje zemlje, da ga že samo več ne pozna in ne razume, skratka, razumljivo je, da v takem času ne moreš ničesar izraziti s podobami, ki so zrasle pod čisto drugačnim duhovnim podnebjem, ako hočeš, da ti bo tvoje stoletje sploh hotelo prisluhnuti. Naslonitev na tradicijo torej ne more biti izhod iz zagate, pač pa samo eden od predpogojev za zdravo rast sodobne pesniške besede.

Modernizem in tradicionalizem, kakršna se pojavljata v sodobni liriki, sta največkrat samo dve različni obliki kapitulacije pred dvajsetim stoletjem: prva skriva to svojo kapitulacijo v šaraste cunje polblaznih metafor, dišečih po psihoanalizi in mašinskem olju, druga pa v obledele historične kostume, zaudarjajoče po idejnem in formalnem naftalinizmu.

Izhod bo najbrž kje drugje.

Ne v epigonskem posnemanju stilov, ki so danes mrtvi, ker je mrtvo tisto, iz česar so rasli, pa tudi ne v nervoznem fabriciranju vedno novih izmov, kajti nove forme so vedno organski produkt življenja samega, ne pa umeten produkt intelektualističnih retort, izhod je po mojem v pesniški osebnosti sami, taki, ki zna z dušo in telesom živeti v našem času in ga zato tudi ne more izražati drugače kakor v jeziku našega časa; ker pa ta jezik ni padel z neba, temveč ima svoje globoke korenine v preteklosti, bodo v njem poleg apokaliptičnih odsevov atomskih eksplozij, ki pretresajo temelje, na katerih gradi človeštvo sanjave gradove svojih upov, tudi odmevi Echnatona, Sapphe, Danteja, Villona, Litaipoa, Omer Kajama, Shakespeara, Prešerna, Puškina, Baudelaira, pa tudi odmevi iz duhovnih prostorov sveta, ki ga še ni, pa ga resnični pesnik v sebi že sluti.

Matej Bor

ZNAČILNOSTI SODOBNEGA PESNIŠKEGA IZRAZA

Teoretično vprašanje, kaj je poezija, kaj je njeno bistvo, kakšna je njena posebna narava med drugimi vrstami umetniškega izraza, je precej pozno začelo zanimati pesniškega ustvarjalca. Vse do romantike segajo dolga obdobja poezije, ko se pesnik ni ukvarjal teoretično s tem problemom, ampak je preprosto pisal, in to dobro, veliko poezijo. Z romantiko in še izraziteje s pesniki sredi devetnajstega stoletja pa se poezija prične zavedati sama sebe. Pesniki prično ne le teoretično, marveč tudi s pomočjo poezije same odgovarjati na vprašanja, kaj je poezija (Baudelaire). Od tedaj pesnik ne ustvarja več »naivno«, kakor v prejšnjih obdobjih, od tedaj zmeraj bolj ve, kaj hoče.

Po vseh teh, že stoletje trajajočih raziskavah pesnik danes odgovarja približno takole: Splošnočloveška želja, izražati doživetja, je potencirana v umetnikovem gonu, v njegovi potrebi, da ustvarja umetniška dela. Poezija nastaja iz posebnega intenzivnega čustvenega približevanja svetu, iz nekakega istovetenja pesniškega čustva in sveta, nekakega nerazumskega, pesniškega spoznavanja. To spoznavanje ima bolj naravo izkustva kot spoznavanja, izkustva, ki se v njem pesniku odpirajo globine bitja. Pesniško osvajanje resničnosti pa je dovršeno šele tedaj, ko zaživi v novem pesniškem organizmu. Pesnikovo čustvo postaja tako eno s svetom, z resničnostjo, pri tem pa se pesnik približuje tudi samemu sebi, vsem razsežnostim, vsem plastem svojega bitja, vsemu še neznanemu v njem. Pesem posveti tudi v nezavedne globine našega življenja in tako s pesniškimi pripomočki razodeva resnice, ki bi jih drugače ne videli.

Pesnikov instrument in njegov zvesti pomočnik je pesniška beseda, tako različna od vsakdanje govornice, zakaj pri tem intimnem stiku z resničnostjo dobi beseda nove, čudovite lastnosti, vzplameni v magični moči, se v tem ognju strne z življenjem in ga za vedno ohrani v sebi. Pri tem pesnik izrabljuje zvočne in ritmične elemente jezika, izrabljuje notranji resonančni prostor besed, posebno svetlobo podob in metafor ter medsebojno učinkovanje teh elementov. Z vsem tem lahko doseže čudovite učinke. V njegovi moči je, da družiti preteklost s sedanostjo, sedanost s prihodnostjo, tisočletja star mit z novim doživetjem, spaja, kar se zdi nezdržljivo, doživljanje sveta se mu sproti združuje s spominom in slutnjami.

Resničnost sveta pa je neizčrpna, izrazni pripomočki postajajo vse sposobnejši, zmeraj bolj se približujejo celotnosti življenja, poeziji postajajo dostopna zmeraj nova področja, zmeraj nova stanja zavesti, ki jih še ni zajela pesniška beseda, nove tančice čustev, ki se še niso utelesile v pesniškem izrazu. Poezija odkriva nove in nove skrivne zveze med stvarmi in zasleduje njih čudovite metamorfoze. Prav to pogumno prodiranje pesniške besede v globine današnjega zapletenega sveta, oster pogled v njegovo bistvo, to je značilno za poezijo našega časa.

Zato srečujemo zmeraj manj nekdanje mehke, »pojoče« poezije, poezije površne harmonije in blede vedrine. Poezija naših dni odkriva komplicirano zavest sodobnega človeka, njegovo samoto, brezdomstvo, tesnobo, izgubljenost, njegov strah, išče v notranje obubožanega človeka, strmi v tujost sveta. Zato ni čudno, da se je v svetovni poeziji že davno uveljavil stil, ki se ne straši drznosti, ostrine, nenadnosti, paradoksa, antiteze, neblagih akordov, nenavadnih tonskih načinov. Eden najvidnejših sodobnih pesnikov pravi: »Tudi disonanca ima svoje mesto.« Muzikalni element se je spremenil, verz ne išče več prejšnje gladkosti, zdaj ga nosijo predvsem podobe in metafore. Seveda je del moderne poezije ohranil tradicionalno, zaprto formo, vendar je očitno, da je tudi tu izraz ostrejši, trši, ne več tako zvonkljajoč kot prej, tudi v njem odmeva narava sodobnega sveta.

V novejši slovenski poeziji, pa naj je že ostala pri vezani obliki ali pa če si je ustvarila svobodnejše ritme, je zazvenel ta novi ton že med obema vojskama. Pozneje pa so se ob vsakem nekoliko zahtevnejšem pesniškem tekstu pričeli zaskrbljeno oglašati nekateri kritiki in tudi pesniki določenega kroga, češ da je treba slovensko poezijo obvarovati nevarnih eksperimentov, nesmiselnih novotarij, da jo je treba obdržati v mejah stare,

vsem tako ljube, prijetne melodioznosti, preprostosti in razumljivosti na prvi pogled.

To pa seveda niso kriteriji, ki bi jih bilo mogoče zmeraj pametno in s pridom uporabiti že pri nekdanji poeziji, še manj pa jih je mogoče pri današnji. Saj je v vsakem globljem umetniškem delu poleg določenega deleža razumljivosti tudi delež zastrtosti, nekaj skrivnostnega somraka, ki obdaja skoraj vsako, še tako močno doživetje.

Ni umetniškega vzora, ki bi bil za zmeraj veljaven, subjektivni in objektivni vzroki te vzore neprestano spreminjajo. Zmeraj se mi je zdela nekam slabo utemeljena ta želja, naj bi v času številnih vznemirjujočih odkritij, v času revolucij in pogumnih poskusov na vseh področjih življenja, bila poezija še vedno nekako taka kakor v času romantike ali realizma. Vem, da je čas zelo nenavaden, zapleten, da je človek naravnost prisiljen, izražati zapleteno resničnost, zato tudi vem, da mora biti poezija, ki je zgoščen izraz življenja, nujno drugačna. Slovenske poezije po mojem ne ogrožajo »nevarne novotarije«, ki da nasprotujejo »zdravemu razumu« (morda pa ta »zdravi razum« le ni tako zelo zdrav?), marveč je prej narobe, ogrožena je zaradi vztrajanja pri že mnogokrat izraženi, neizvirni vsebini, pri zaprašenih, neresničnih čustvih in pri togih oblikah, ki v njih ne utriplje naše življenje. Nevarnost je v slovitem, vztrajnem slovenskem zamudništvu, nikakor pa v želji, gledati v svet z novimi očmi in razširiti izraz slovenske pesniške besede. Ponavljanje starega in obrabljenega velja nekaterim za poezijo, ki je na pravi poti in ki ohranja značilno »kantileno« slovenske pesmi. In vendar ima človek včasih ob pesmih nekaterih mlajših in najmlajših občutek, da so jim tuje celo nekatere pridobitve slovenske moderne in da brlji v njih prej nekaka konservirana, več ko pol stoletja stara mesečina, kakor pa da sije v njih posebna svetloba naših dni. Tedaj pa, ko hoče ta poezija biti bolj sodobna, si pri nekaterih pesnikih prizadeva, da bi bila nekam *bérangerovsko* popularna, ljudska, in s tem epitetom mislim označiti vse tisto, kar je v nji problematičnega, površnega in pogosto nepesniškega.

Tudi od tistih, ki ne zagovarjajo brezpogojno vsega starega in preživelega, je slišati posebno dva ugovora. Prvi je ta: narava slovenskega jezika je taka, da ta ne prenese svobodnejše forme, prostega verza. Ta ugovor je šibak, saj bistvo novega izraza ni v teh prostih ritmih, ampak v novosti pogleda, v izvirnosti doživetja. Nova poezija se izraža lahko v najrazličnejših formah. Ko pa bi ta ugovor držal, bi v slovenskem prevodu celo starejši teksti, na primer najlepši odlomki iz Shakespeara, ki v njih skoraj ne slišiš »mere«, ali pa Goethejevi prosti verzi — imeli manj možnosti, da so poezija, kakor, recimo, Stritar ali Aškerc.

Drugi ugovor pa je: pesnik ne more tvegati, da ga ne bi nihče več bral. Priznam, da je v tem ugovoru nekaj resnice. In vendar — ko se doživetje hoče izraziti, pesnik ne utegne razmišljati, kdo ga bo razumel in kdo ne. Ko bi se bili slovenski pesniki v preteklosti toliko ukvarjali s temi zunanji motivi, bi bila slovenska lirika gotovo ubožnejša za nekatere najmočnejše, najizvirnejše pesmi. Ne bi bilo ne Slapa, ne Mesečine, ne Jerale in še marsičesa drugega ne.

Zato se mi zdi, da nevarnost ni v iskanju, nevarnost je v tem, da slovenska poezija otrpne v starem, pogosto mehanično prevzetem, ne pa v tem, da si poskuša ustvariti nov pogled in nov izraz. Mislim, da ne delam krivice,

če trdim, da je tudi mlajša slovenska poezija dosegla resnično kvaliteto samo tam, kjer se je pričela izvijati tendencam, ki so jo zavajale na lahka, izhrojena pota. Zaživela je tam, kjer je spoznala, da je izvirnost in odkrivanje novih področij resničnosti ena bistvenih značilnosti umetniškega dela.

Jože Udovič

ZAPISEK O ODMEVU POEZIJE MED LJUDMI IN O NJENI MODERNOSTI

Zastavljeno vprašanje se mi zdi tako široko, in tudi tako zapleteno, da odgovora nanj v nekaj minutah ni mogoče niti nakazati. Zato se moram kar najbolj omejiti in reči le dve, tri besede o tistem, kar po mojem mnenju utegne zanimati vaše poslušalce.

Znana je trditev, ki jo srečujemo tiskano in govorjeno, da je poezija tista zvrst besedne umetnosti, ki doživlja zaradi majhnega odmeva med publiko še posebno krizo, ali pa sploh izumira. Temu mnenju ne morem pritegniti, pač pa lahko rečem skoraj nasprotno, da je namreč vsaj med Slovenci zanimanje za liriko, čeprav je imela res že od nekdaj znatno manj bralcev kakor proza, tudi v našem času precejšnje. Kot član Društva slovenskih književnikov se udeležujem bralnih večerov po vsej slovenski zemlji in z lahkoto ugotavljam, da je odziv med ljudmi včasih naravnost prese-netljiv. S tem ne mislim samo številčne udeležbe, ampak predvsem tisti notranji odziv, ki šele resnično poveže poslušalce z avtorjem in ki ga avtor tako hitro in nezmotljivo občuti. Kako je drugod po svetu, ne vem. Znanec iz Amerike mi je to poletje pripovedoval, da so bili v nekem ameriškem mestu prireditelji večera, na katerem naj bi nastopil znani sodobni angleški pesnik Eliot, silno presenečeni, ker se je namesto pričakovanih nekaj sto ljudi odzvalo na tisoče ljubiteljev moderne poezije. To se je torej zgodilo v skrajno stehnizirani Ameriki, kjer bi ne pričakovali kdo ve kakšnega posluha za rahlo poetično prejo. Pri tem sem se nehote spomnil znanega Baudelairovega nastopa v belgijskem Bruslju, ko je moral pesnik gledati, kako mu med branjem nespornih umetnin uhajajo iz dvorane še tisti malo-številni poslušalci, ki so ga počastili s svojim obiskom, dokler jih ni ostalo menda le kakšnih pet. Vsi pa vemo, da je bilo 19. stoletje stoletje poezije in Charles Baudelaire njen prvi veliki mojster.

Drugo, kar silij v ospredje današnjih pogovorov o poeziji, je vprašanje njene modernosti oziroma nemodernosti. To je seveda resnejša zadeva, zato je tarnanje o krizi poezije v zvezi s tem velikokrat upravičeno. Pod modernostjo ne mislim literarnozgodovinske oznake za obdobje, ki zajema prazapprav že vso drugo polovico 19. stoletja in je dalo na primer Francozom takšne izjemne umetnike, kot sta Rimbaud in Mallarmé, Slovencem pa lirični čudež v dvojici Župančič — Murn. Pod modernostjo razumem tiste težnje v sedanji literaturi, in seveda tudi v drugih vejah umetnosti, ki prinašajo s seboj, kakor vsako samosvoje literarno obdobje, nove miselne, motivne in izrazne elemente, naravno izvirajoče iz atmosfere časa, ambienta in seveda individualne umetnikove nadarjenosti. Kar pa je kdaj koli novega vstopalo v literaturo in umetnost nasploh, je učinkovalo sprva tuje, nenavadno, rezko, osupljivo. Zato je bilo treba iskati nova estetska merila. Danes imamo navado označevati najbolj ekstremne smeri v umetnosti z abstraktnostjo, s hladnim

intelektualizmom. Zase lahko rečem, da se ne pridružujem niti tistim, ki se strastno, brez pridržka zavzemajo za takšno vrsto umetnosti, še manj pa seveda tistim, ki jo apriori hladno odklanjajo. Zakaj? Ravnati je treba, mislim, skladno s psihično in emotivno dispozicijo, ki je v človeku, in ne zamenjavati mogoče nadvse zanimive eksperimente s tisto iskreno spoznano ustvarjalno intenziteto, katere dosežke lahko sprejmemo kot polno, resnično umetnost. Torej je razumljivo, da mi je več kot tuje nekritično hlastavo prevzemanje na tujem zrastleh oblikovnih in miselnih kuriozitet in njihovo nasilno presajanje na domača tla. Nekaj drugega je seveda tenkočutno oplajanje ob velikih tujih zgledih, za katere je atribut pristnosti nesporen. Moderni svet se je resda zmanjšal, res se hitreje pretakajo različni vplivi iz dežele v deželo, res pa je tudi, da sta se svet in življenje neznansko zamotala. Prav zajemati iz velikanske temne in hkrati iskrive reke sodobne ustvarjalnosti, usvojiti, kar misliš, da je lahko tudi tvoje, in spojit s tem, kar je samo tvoje, to, mislim, je edino pravilno in edino rodovitno.

Kar zadeva poezijo na Slovenskem, je slišati veliko očitkov, češ da je zastarela. Te puščice letijo predvsem na najmlajše ustvarjalce. Menda ne bo tako hudo. Saj si resnično nadarjeni poetje vztrajno in zmerom srečneje iščejo modernejši izraz, se lotevajo modernejše vsebine in klešejo modernejšo formo.

Cene Vipotnik

SRCE NI NEKAJ ZASTARELEGA

Preprosti, vsakomur dostopni pesniški jezik se je pri nas nekako preživel. Ta jezik je dosti dobro služil n. pr. našim partizanskim pesnikom, ni pa uporaben za slikanje subtilnejših občutij dandanašnjega človeka. Težko bi pri nas še našli pesnika, ki se tega ne bi vsaj zavedal. Sicer Slovenci nismo tako nagli kakor mladi modernisti na našem Jugu. Ti so se zaleteli predaleč in se zdaj — spametovani — že vračajo nazaj. Mi smo v prisvajanju novega preudarnejši, morda prepočasni, vendar sadovi novih stilnih prizadevanj počasi zore tudi pri nas.

Je pa na račun naše mlajše poezije kdaj slišati tudi pripombe, ki niso sprejemljive. Na primer, naj zavržemo čustvenost in skočimo v abstraktni intelektualizem. Meni se abstraktni intelektualizem zdi prav tako enostranski kot petošolska sentimentalnost. Iz samega sladkobnega sentimenta se težko rodi dobra pesem, a še težje se rodi iz suhega, abstraktnega umovanja. Pesem, ki v njej ni srca, ki v njej ni krvi, je lahko le brezkrvna. In kolikor po svetu je abstraktno intelektualne poezije, v glavnem tudi je brezkrvna. Je le nekakšna besedna alkimija, eksotična besedna ornamentika podobne vrste kot razne čire-čare dekorativnega slikarstva. In vendar takšna poezija utrujenemu izobražencu lahko prija. Prija mu prav zato, ker mu ne govori nič določnega, marveč ga z blestečimi besednimi obrati samo rahlo vznemirja — podobno kakor glasba. Da, tudi to je umetnost, a najvišje cene takšnemu pisanju ne prisojam. Resnično velika je poezija le takrat, kadar skozi magičnost besed preseva plamen duha ali pa žar resničnega čustva.

Slikovite metafore so v modernem pesništvu velikega pomena, večjega kakor rime in metrične sheme. Metrična pravila in rime stopajo v ozadje, toda pri nas so vendar še precej v veljavi in ne kaže, da bi veljavo kdaj

izgubile. Slovenski pesniški jezik menda teže pogreša klasične oblike kot neki drugi, že po naravi blagozvočnejši jeziki. Nekaj nam podobnega opaža pri Nemcih. Sodobni nemški pesniki se pri vsej svoji modernosti strogo drže stare metrike in celo rim. Glavni vzrok za to je najbrž v sami trdoti nemščine, ki jo s tem blažijo.

Na koncu še ena misel: pesnik se z voljo lahko marsičemu priuči, a poglavitni je vendar talent. Zato bi govoriti o krizi naše poezije pomenilo isto, kot reči, da nimamo talentov, da nimamo mladih obetajočih pesnikov. Takšna trditev pa bi bila tvegana in obenem krivična nekaterim, ki vanje ni mogoče dvomiti.

Peter Levec

MODERNIZEM IN POEZIJA MLADIH

Pred časom se je precej govorilo in pisalo (in se še, čeprav manj hrupno) o modernizmu, o konservativnosti, o krizi v poeziji, o intelektualizmu, proti njemu, zanj in še o čem.

Jaz bi se porazgovoril samo o delčku teh vprašanj:

Med drugim naši mlajši generaciji, točneje »starejši mlajši«, še vedno in vedno znova očitajo, češ da hodi po že utrlih poteh Moderne, če ne celo po stopinjah pesnikov izpred nje.

Nisem advokat ne tega ne onega, vendar skromno mislim, da je ta le malo prehuda.

Nedvomno poezija mlajše generacije formalno in jezikovno temelji na Moderni — je pa čisto nekaj drugega. Povsem kaj drugega po vsebini in po osnovnem razpoloženju, ki ga izžareva. Pesniki te generacije so šli, eni starejši, drugi mlajši, vsi pa še skoraj otroci, skozi revolucijo, skozi dobo obnove z njenimi mladinskimi delovnimi brigadami, skozi čas velikih nasprotij, upov in tudi razočaranj. Iluzije o marsikaterih vrednotah, ki so tvorile človekovo etično hrbtenico, so se razpršile. In ravno ta človek, ki išče, ki se navdušuje, ki se dviga, pa spet pada v malodušje, je pogostna tema te poezije. Ta tema pa je nova, ni tista izpred leta 1900.

Če primerjamo to poezijo s poezijo v svetu, resda ne stopa z njo popolnoma v isti korak. Ni tako nervozna ne po vsebini ne po obliki, niti ni tako ekstremna. Pač zato, ker logično rase iz drugačne tradicije in iz naših razmer, ki so kljub revolucionarnim posegom v življenje naroda še vedno bolj ali manj idilične. Pri vsem tem pa ta poezija našo stvarnost, mislim, kar lepo izraža. Seveda ne z opisovanjem zunanjih faktov, ker poezija ni dnevnik in naposled to niti ni naloga lirike. Našo stvarnost najdeš med verzi, v občutju, v ozračju, ki pesem preveva, v problematiki, v pesnikovem pogledu na življenje, o katerem govori. Pravijo, da je pesnik aparat, ki nehoti izraža atmosfero okolice in razmer, ki v njih živi. To atmosfero pa sodobni pesniški aparat nedvomno kaže.

Še o modernizmu, intelektualizmu ali kako se že temu reče.

Prepričan sem, da sodobna poezija mora zapustiti stara, varna, izhrojena pota. Sem za nov izraz, za nove forme, za nova estetska načela — sem pa tudi, in to predvsem, za zdrav razum in za zdravo logiko. Žonglirati z nerazumljivimi besedami, zahajati v ekstremnost, biti po vsi sili moderen, ker je

zdaj to moderno, se gotovo prej ali slej izkaže za jalov posel. Prepričan sem, da ni namen umetnosti, razvozlavati uganke, in da nobenemu umetniku ni cilj, brati samega sebe. Če že govorimo o krizi v poeziji, bi pomenilo krizo kvečjemu to zadnje, še večjo krizo pa, če bi pesniki molčali. A dokler v poezijo verujejo in pišejo, dokler v literarno areno prihajajo vedno nova in nova mlajša imena, se zanj ni treba bati.

Ivan Minatti

NEKAJ BESED O POEZIJI MLADIH

Zamisel ankete Radia Ljubljana je lepa, toda nanjo ni lahko odgovoriti, in to iz dveh razlogov. Prvič je vprašanje precej široko zastavljeno in nanj ni mogoče tako široko odgovarjati. Drugi razlog, ki mi otežkoča odgovor, pa je podoben pri vseh anketah: izjave so slej ko prej plod razumskih zaključkov, ki jih konkretno literarno delo kaj rado ovrže. S tem pridržkom odgovarjam tudi v tej anketi.

Najprej nekaj besed o slovenski poeziji. O nji je mogoče zadnje čase slišati vse mogoče glasove, ki si prav tako nasprotujejo, kakor ta poezija sama. Če pomislim v prvi vrsti na liriko mlajšega rodu, moram ugotoviti, da ji eni očitajo hudo in nepopoljšljivo konservativnost, z druge strani pa letijo nanjo očitki nepremišljenega modernizma. In resnica? Najti resnico v živem literarnem snovanju, kjer se križajo hotenja raznih rodov in raznih smeri, nikakor ni tako preprosto, kakor si zamišljajo nekateri recenzenti, zaskrbljeni nad usodo mladega rodu. Vsakdo odgovarja v književnosti predvsem zase, toda mislim, da lahko brez prehudih očitkov s strani prizadetih povem nekaj besed o mladi generaciji oziroma njenem pesniškem delu. Prvič: menim, da najboljši del mlade poezije ni niti v vsebinski niti v oblikovni krizi. Drugič: rezultati, ki jih je doslej pokazala mlada generacija, so na dostojni ravni, čeprav še niso dosegli svojega zenita. Tretjič: najbolj konservativni in najbolj modernistični del te generacije bosta prispevala svoj tvorni delež k razvoju slovenske poezije v našem času vsaj v enaki meri in na nič manj evropski višini, kakor so to storile prejšnje generacije. Moje gledanje na bodočnost slovenske poezije je torej vseskozi optimistično. Ta optimizem ne temelji na frazah, ampak na trdem delu, ki se mu mlada generacija ni nikoli odrekla.

Za zaključek samo še kratko besedo o bodočnosti poezije nasploh. Mnogo jadikovanj o tem kroži zadnje čase tako pri nas kot po svetu. Ali je doba poezije resda minila? Če vprašate o tem pesnika, vam bo v odgovor pribil svoj odločni: ne. Kdor sam piše, mora verjeti v poezijo in mora verjeti tudi v množice podobnih, ki poezije sicer ne pišejo, a je zato niso zavrgli. In teh tudi dandanes ni tako malo. S to tolažljivo mislijo naj zaključim.

Kajetan Kovič